

Ulmus pumila prima als stadsboom?

Pioniersiep uit Siberisch landklimaat succesvol in Zuid-Duitse stad Fürth

In het Duitse stadje Fürth bij Neurenberg kwam men er tijdens de grote iepenziekte-uitbraak achter dat binnen het iepenbestand alle Siberische iepen onaangestast bleven. De *Ulmus pumila* werd er in een mum van tijd de iep bij uitstek, en hield die naam hoog toen de stad na WO II werd herbepplant. Zestig jaar na dato doen alle bestaande 127 Siberische iepen in Fürth het nog altijd uitstekend. De vraag is of hij ook in Nederland op grote schaal dienst kan doen.

Auteur: Karlijn Raats

In de jaren dertig, vlak nadat bij iedereen de ernst van de iepenziekte duidelijk was, werd er naarstig gezocht naar resistente iepsoorten. In 1936 kwam parkdirecteur Doorenbos in Den Haag met de hybride cultivar *Ulmus* 'Den Haag', een kruising tussen de Siberische iep en de *Ulmus x hollandica* 'Belgica'. Deze hybride is redelijk resistent en in onder meer Amsterdam en Den Haag worden ze nog steeds toegepast. De Siberische iep bewees zijn nut ook in andere kruisingen: in de jaren '80 werd de *Ulmus* 'Sapporo Autumn Gold' met bosjes aangeplant in steden nadat deze kruising tussen de Japanse iep en de Siberische iep hoog-resistent bleek tegen iepenziekte. De *Ulmus pumila* zelf wordt maar zelden aangeplant. Laat het stadje Fürth zien dat boombeheerders hem met een gerust hart op grote schaal kunnen aanplanten? Tijd om de boom te beoordelen.

Herkomst en kenmerken

Net zoals in Nederland komt de *Ulmus pumila* in

Duitsland niet veel voor, behoudens in met name parken en botanische tuinen. Het oorspronkelijke gebied van de boom ligt in Oost-Siberië, Mongolië en Noord-China. Daar is de Siberische iep één van de meest voorkomende boomsoorten. In de achttiende eeuw (ca. 1770, Hillier en Boom) kwam de boom naar Spanje en werd vanaf dat moment in Europa gecultiveerd. De kleinbladige boom wordt onder gunstige omstandigheden 20 tot 25 meter hoog en kan een stamdoorsnede van 1,5 meter bereiken. In Midden-Europa verkleuren de bladeren nadat de vorst zijn intrede doet, rap van donkergroen naar prachtig felgeel en vallen dan in een snel tempo van de boom. De kroon van de *Ulmus pumila* is onregelmatig en chaotisch opgebouwd. Opvallend aan de stam is met name dat de schors diepe groeven laat zien, wat eerder aan een oude populier dan aan een iep doet denken. Het extreme landklimaat in NO-Azië, waar temperaturen van -70 tot +30 graden Celsius worden gemeten, en het woestijnklimaat van de

Gobi-woestijn waar hij vandaan komt, hebben ervoor gezorgd dat de Siberische iep aan extreme omstandigheden is aangepast. Zo wordt hij in Noord-Amerikaanse woestijnachtige gebieden toegepast, waar hij temperaturen van -40 tot +40 graden Celsius en een bodem met een hoog zoutgehalte weerstaat. Het enige waar *Ulmus pumila* niet goed tegen kan, is een hoge grondwaterstand. Boombeheerders in de Nederlandse kustgebieden zijn hierbij gewaarschuwd. Voorts zaait de boom zich rijklijk uit, maar vermijdt daarbij bosgebieden omdat hij zeer lichtminnend is. In onder meer Zuid-Europa, de VS en Zuid Afrika gedraagt *Ulmus pumila* zich als een invasieve exoot. Voor een toepassing als laan-/parkboom is dit wellicht niet problematisch, maar een ruime aanplant in het landschap is vanwege deze agressieve uitzaai niet aan te raden.

Succesvolle praktijkcasus in Duitsland

De Siberische iep is in Fürth voornamelijk in

Ulmus pumila in het Zuiderpark, Den Haag. Dit is een goed voorbeeld van het feit dat het een struikvormende boom kan zijn.

de jaren '50 aangeplant, nadat hij al volop zijn kracht had bewezen tijdens aanvallen van de iepenziekte vanaf de jaren dertig. In 1933 vielen zelfs 900 iepen in Fürth ten prooi. Dit waren de massaal als laan- en straatboom aangeplante bergiepen *Ulmus glabra*. De groenbeheerders kwamen erachter dat de boom op hun kwekerij probleemloos uit zaad vermeerderd kon worden. Vandaag de dag heeft Fürth nog 127 Siberische iepen als laan- en straatbomen, waarvan een nog geheel intacte rij van 74 bomen langs de voormalige stationsstraat.

In tegenstelling tot andere boomsoorten in de

nabije omgeving laten de iepen geen schade zien door strooizout, hondenpis en andere risicofactoren die een straat met zich meebrengt. Ook is er in Fürth nog nooit een ziekte of plaag in het bestand van Siberische iepen waargenomen, ondanks dat bladkevers dol zijn op *Ulmus pumila*. Ook opvallend is dat een zeer nabije bergiepe besmet raakte met de iepziekteschimmel, maar dat de Siberische iepen gezond bleven. Iedere vier á vijf jaar wordt de kroon van de iepen tot maximaal 20 procent ingenomen omdat ze dicht op huizen staan. Dat kan prima, want de bomen herstellen zich razendsnel: gesnoeide tak-

*Ondanks dat *Ulmus 'Den Haag'* redelijk resistent is, kan hij ziek worden, zo bewijst het iepzieke drietal in een Haagse iepenlaan. Ook in Groningen raakte een aantal exemplaren geïnfecteerd.*

*Ulmus 'Den Haag' (1936): een kruising tussen de Siberische iep en de *Ulmus x hollandica 'Belgica'*. De soort is redelijk resistent en in onder meer Amsterdam en Den Haag worden ze nog toegepast. Op de foto een *Ulmus 'Den Haag'* als solitair in Den Haag.*

ken ontspringen binnen de kortste keren weer uit hun takkraag. Dit kan wel voor enige nadelen rond de stam zorgen.

Ondanks dat het hout van de Siberische iep als zwak bekend staat, hebben de iepen in Fürth nooit extreme takbreuk tijdens stormen laten zien of windworp. Alleen zijn wilde groei kan een bezwaar vormen, maar verder opgeteld kent de *Ulmus pumila* voor met name de hoge zandgronden van Nederland toch wel een heel aantal geschikte eigenschappen? Is het wellicht tijd om deze niet bijster populaire iep meer aan te planten in Nederland? Op de volgende pagina geven drie iepenkenners hun mening over *Ulmus pumila* en of *Ulmus 'Den Haag'*.

Ulmus pumila, Siberische iep

Afkomstig uit Noord- en Oost-Azië, introductie volgens Hillier en Boom rond 1770

De kroon is breed, onregelmatig en slordig, met kromme takken aan een korte en meestal scheve stam en met lange, luchtige, vaak hangende loten. Vrijwel geen kortloten. Tot 20 meter. Het loof in de zomer is lichtgroen. De schors is een zeer ruw netwerk van schubbig, bruine ribbels. De loten zijn nagenoeg kaal en de knoppen zijn klein, glanzend zwartbruin. De bloemknoppen zijn kogelrond. De *Ulmus pumila* heeft kleine bladen van zo'n 6 cm. Deze zijn smal en kaal (van anderen soms met piepkleine okselbaartjes), hebben een ongeveer symmetrische voet en zijn vrijwel uitsluitend enkel gezaagd. De boomsoort heeft een bladsteel van 1 cm, die fijndonzig is.

Ronnie Nijboer van Kwekerij De Bonte Hoek over Ulmus Pumila:

“Ulmus pumila-zaailingen zijn niet per definitie allemaal (goed) resistent. Tijdens resistentie-screeningen door Christine Buisman en collegae in de jaren '30 en '40, (met de milde iepenziekteschimmel *Ophiostoma ulmi*) werden vele Ulmus pumila's als onvoldoende resistent afgeschreven, bovendien werd Ulmus pumila als minder geschikt geacht voor het Nederlandse klimaat. Daarnaast zou de boomvorm wild en chaotisch zijn, waarbij

de hangende takken en twijgen haar minder geschikt maken als straatboom.” Nijboer ziet nog meer nadelen aan de Siberische iep: “Je moet goed weten welke variëteit je precies in huis haalt en niet zomaar lukraak iets neerzetten. In het pumila-complex zitten veel struikvormende 'bomen', die je echt niet zou willen hebben als laanboom.” Natuurlijk kent de soort ook boomvormers. Deze worden benaamd als Ulmus pumila var. arborea (vroeger Ulmus pumila 'Pinnatoramosa'). Nijboer waarschuwt ook voor invriezen: “Hoewel de soort in een landklimaat zeer winterhard is, wil de gemiddeld vroeg uitlopende Ulmus pumila in ons zeeklimaat nog wel eens invriezen bij late nachtvorsten.” Soortechtheid is volgens Nijboer sowieso een probleem bij Ulmus pumila. Zo staat in Groningen (zie hoofdfoto van dit artikel) een rij Ulmus pumila. Van de oorspronkelijke twintig bomen zijn er door iepenziekte nog zeven over. Als je deze bomen beter bekijkt, merk je op dat het in werkelijkheid gaat om hybrides van pumila met

Ulmus minor of Ulmus X *Hollandia belgica*. Dit is niet verwonderlijk, want Ulmus pumila hybridiseert erg makkelijk met Ulmus minor. Zaad van Europese pumila's is derhalve vaak niet geheel soortecht. Het gevolg van de inkruising met minor is dat de hybride weliswaar minder breukgevoelig wordt en een beter doorgaande stam vormt, maar minder resistent tegen iepenziekte.” Nijboer besluit zijn reactie met het advies 'bezint eer ge begint': “Als je besluit pumila aan te planten selecteer dan eerst een goede boomvormer, test deze dan vervolgens op resistentie. Aanplant in parken en brede groenstroken kan, maar de aanplant als straatboom lijkt niet verstandig.”

Soortechtheid is een probleem bij Ulmus pumila

Iepenspecialist **Hans Heybroek** over Ulmus pumila:

“De pumila kan inderdaad nog wel eens een haveloze kroon tonen in het voorjaar doordat de jonge loten invriezen. Dat ziet er wellicht wat slordig uit. Het is überhaupt een wat slordige of wilde boom om te zien. Dat is niet erg, hij leent zich misschien alleen beter als parkboom dan als straatboom. Wat betreft de resistentie: het klopt dat pumila's niet allemaal 100 procent resistent zijn, maar dat geldt ook voor andere iepen en is dus niet echt een argument.”

Paul Boeters, beleidsmedewerker bomen bij de gemeente Den Haag, over de Ulmus pumila en de Ulmus pumila hybriden:

“Het is niet eenvoudig om in het voorjaar een mooie Ulmus 'Den Haag' te vinden, omdat deze ulmus hybride dan nog dun in het blad staat. Traditioneel zijn veel iepen in die periode aangeplant in verhardingen, zeker in Den Haag. Wat je daardoor ziet bij deze variëteit, is dat hij niét tegen alles bestand is, zeker niet vergeleken bij zijn grote broer de Belgica. Op de afbeelding (de rechterfoto betreffende de twee Haagse iepen, red.) zie je een Ulmus 'Den Haag' die geplant is in 1967 en die nu een stamdiameter heeft van 65 centimeter. In totaal staat Ulmus 'Den Haag' 163 keer geregistreerd in de residentie.”

Ulmus 'Den Haag' is niet tegen alles bestand vergeleken bij zijn grote broer de Belgica